

Zpravodaj

Občanského sdružení ROSA

02/2007

Zastavme násilí: s prevencí je třeba začít už od školních lavic

Domácí násilí v České republice zažije během svého života celých 38 procent žen, výsledky výzkumu Sociologického ústavu Akademie věd ČR znějí neúprosně. Bohužel tam, kde dochází k násilí, jsou v naprosté většině případy jeho svědky děti. Vlastní opakované průzkumy občanského sdružení ROSA již několik let potvrzují, že dětí svědků násilí v rodinách, kde k němu dochází je až 95 procent. Tyto děti jsou svědky nejen psychického týrání – nadávek, ponižování, zesměšňování svých matek, ale bohužel i surových fyzických útoků. A naše statistiky potvrzují i výsledky zahraničních studií – děti jsou nejen svědky domácího násilí, ale i jeho oběťmi. Celých 40 – 60 procent násilných partnerů totiž fyzicky napadá i své děti. Tyto děti jsou ohroženy, že přijmou násilný model chování jako „normální“ - mohou mít tendenci chovat se k prosazení svých zájmů v budoucnosti agresivně, násilně, mohou snášet násilí, protože je od mala považují za přirozené.

Jedinou cestou, jak zabránit stále většímu nárůstu násilí ve společnosti, je prevence – a to ne až když je pozdě, když násilí vstoupí do našich životů, když naše děti prožívají násilí ve svých vztazích, ale od počátku: v rodinách, ve škole. Tak, aby násilný model chování nebyl přijímán za správný.

Jednou z cest, jak se ROSA snaží přispět k prevenci násilí a k nulové toleranci násilí ve společnosti, je naše vzdělávací a preventivní činnost: školíme policisty městské i státní policie, zdravotníky, sociální pracovníky, vydáváme

letáčky nejen pro oběti násilí, ale i děti, které jsou svědky násilí, a nevědí jak se s ním vyrovnat, pro rodiče, kteří často nevědí, jak o násilí s dětmi hovořit. V loňském roce jsme vydali knížku *To si dovolit nesmíš* pro studenty středních škol o náznacích násilí ve vztahu, o tom, jak zabránit, aby násilí vstoupilo do vztahu, o varovných signálech počínajícího násilí a cest k pomoci, pokud už jsou násilím ohroženi. Podle průzkumu o.s. ROSA totiž násilí ve vztahu prožila již více než každá desátá studentka ve věku 17 – 22 let.

Letos chceme mozaiku v preventivní činnosti doplnit o ucelený web s informacemi pro všechny skupiny, které se potýkají s násilím doma a ve vztahu. Na adrese www.stopnasili.cz najdou informace nejen ženy, oběti domácího násilí, ale i teenageři o násilí ve vztazích a prvních láskách, děti, které jsou svědky násilí doma a neví, jak se vyrovnat se svými rozporuplnými pocity.

Marie Vavroňová, předsedkyně o.s. ROSA

Prevence násilí: Projekt Partnerství

Každá třetí žena zažívá domácí násilí. Každé deváté dítě z deseti je svědkem násilí mezi rodiči. Více než každá desátá studentka už má zkušenost s násilím.

V případě násilí nestačí jen řešit jeho následky, ale zaměřit se na prevenci násilí v rodině i ve školách. I z tohoto důvodu odbor

Zpravodaj

Občanského sdružení ROSA

02/2007

Prevence kriminality magistrátu hl. m. Prahy podpořil projekt o.s ROSA Partnerství proti násilí.

Cílem projektu je oslovit všechny skupiny ohrožené násilím: ženy, které jsou nebo se mohou stát oběťmi násilí, mladé lidi, kteří zažívají násilí v prvních vztazích i děti, které jsou svědky násilí mezi rodiči.

ROSA připravuje letáčky pro děti, které jsou svědky násilí mezi rodiči, ve kterých děti najdou informace o tom, co je násilí, jaké mohou mít pocity, aby se z násilí neobviňovaly, kdo jim může pomoci.

„Bohužel děti jsou svědky násilí v rodině až v 95 % případů a prožité násilí je pro ně velmi traumatizující s následky do budoucna. Tyto děti mají tendence přebírat násilné vzory chování a převážně chlapci se v budoucích vztazích mohou chovat násilně a převážně dívky mají tendenci přebírat roli oběti.“, říká PhDr. Branislava Marvanová - Vargová. Přitom Světová zdravotnická organizace označuje pouhou přítomnost dětí při domácím násilí za jejich psychické týrání. Tyto děti mají s tejnými symptomy jako děti s CAN.

Děti, které jsou svědky násilí mezi rodiči, jsou ohroženy řadou psychických, emočních, sociálních a zdravotních problémů. Tyto děti prožívají strach, bezmoc, hněv, a nevědí, jak se s těmito pocity vyrovnat. Mají strach promluvit o násilí v rodině, mají strach o svou matku, o sebe, trpí rozporuplnými pocity: nenávidí rodiče, který se dopouští násilí, ale zároveň jej mají rády.

Domácí násilí není jedna hádka či konflikt. Jde o opakované systematické a promyšlené napadání a používání moci. Navíc se násilí opakuje v cyklech a má rostoucí tendenci. Při

těchto opakujících se situacích je ohrožen nejen psychický, ale i fyzický stav dětí. Na systematické týrání a ponižování děti reagují trvalým napětím. Děti ztrácejí pocit jistoty a bezpečí, který u rodičů hledají a potřebují. Cítí se bezmocné, svalují vinu na sebe, jsou vážně traumatizovány.

Součástí projektu je proto i publikace pro rodiče, jak mají se svými dětmi, které jsou svědky násilí, hovořit. Dospělí většinou o násilí mlčí, nevědí, jak mají s dětmi hovořit, což v dětech vyvolává řadu obav.

Stejně tak rodiče nedokáží hovořit s dětmi o vztazích, jak mají vypadat zdravé vztahy a co už je násilí. ROSA tak navazuje na loňský projekt „To si dovolit nesmíš“, zaměřený na násilí ve vztazích teenagerů.

Partnerem projektu je Městská policie hl.m. Prahy. V říjnu bylo proškoleny celkem čtyřicet strážníků Městské policie ze všech městských částí pracovníky občanského sdružení ROSA v problematice pomoci obětem domácího násilí.

V každé městské části tak budou moci oběti domácího násilí najít potřebné informace. Policisté využijí i tištěné letáky a publikace pro oběti, teenagery i děti v rámci svých preventivních akcí – například na školách.

Mgr. Martina Hronová
Přehled publikací o.s.ROSA v rámci prevence kriminality:

- Leták : Bezpečnostní plán pro oběti násilí, 2007
- Leták : Jsi doma v bezpečí? Pro děti – svědky násilí v rodině, 2007
- Publikace: Tátové a mámy, chraňte své děti před násilím, 2007
- Publikace: To si dovolit nesmíš – pro teenagery, náznaky násilí ve vztahu, 2006

Zpravodaj

Občanského sdružení ROSA

02/2007

Dejme stop násilí: www.stopnasili.cz

V listopadu 2007 startují v nové podobě i webové stránky www.stopnasili.cz, které jsou zaměřeny na přímou pomoc obětem násilí i na prevenci násilí. Tyto stránky byly původně využity v kampani deseti neziskových organizací proti násilí v roce 2003, kterou ROSA koordinovala. Kampaň skončila v roce 2004 a na stránkách byly zastaralé informace, které neplnily svůj účel. Proto jsme se jim rozhodli dát v rámci prevence násilí novou podobu, informace mohou být díky redakčnímu systému stále aktuální. Stránky v nové podobě mají čtyři vstupy:

- Domácí násilí – pro ženy – oběti domácího násilí
- Když láska bolí – pro teenagery
- Můj táta bije mámu – pro děti svědky násilí v rodině
- Stop násilí – pro širokou i odbornou veřejnost

Stránky tak nabídnou různým cílovým skupinám ucelené informace o domácím násilí. Ženy zde najdou nejen informace o tom co násilí je a jak se mohou bránit, ale i jak jim může pomoci právo, policie, specializovaná centra pomáhající obětem domácího násilí. Kontakty budou doplněny o možnost přímého internetového poradenství na poradna@rosa-os.cz, které ROSA poskytuje již dva roky. Obdobné informace zde najdou i teenageři. Pokud si nakliknou děti vstup „Můj táta bije mámu“, bude jim tu v krátkých blocích vysvětleno, co je to násilí, jak si mohou popovídat s maminkou, o tom, že je dobré o násilí mluvit, o tom, že mohou mít rozporuplné pocity, kdo jim může pomoci a co mají dělat, když doma dochází

k násilí, protože jsou v nebezpečí. I děti se budou moci obracet na internetovou poradnu poradna@rosa-os.cz: na jejich dotazy bude odpovídat dětská psycholožka. Obdobné stránky, které by se s informacemi přímo obracely na děti, zatím v ČR neexistují. Čtvrtý vstup je určen široké veřejnosti: jak mohou pomoci své kamarádce, pokud si myslí, že je obětí násilí, jak mohou pomoci svým dospívajícím dětem, které mohou zažívat násilí ve vztahu, ale i veřejnosti odborné: odborné články, studie a statistiky na téma domácí násilí a děti, svědci domácího násilí.

ROSA společně s Městskou policií Praha bojují proti domácímu násilí

Občanské sdružení ROSA je aktivní v oblasti prevence domácího násilí, kde její působení směřuje k tomu, aby domácí násilí nemělo v partnerských vztazích místo a nemohlo se rozvinout v patologický partnerský jev.

V této oblasti spolupracuje zejména s Městskou policií hl. m. Prahy, kde boj proti domácímu násilí je náplní společných projektů obou institucí.

Jedním z projektů, na kterém občanské sdružení ROSA spolupracuje Útvarem prevence Městské policie hl. m. Prahy je projekt „Partnerství proti násilí“. Cílem tohoto projektu je zpracování uceleného komplexního systému materiálů a pomoci cíleně zaměřených na efektivní prevenci skupin, u kterých je latentní možnost, že se stanou oběťmi domácího násilí, ale kde existuje možnost, že včasná informace, pomoc či rada může výskyt násilí významně omezit. Tento projekt počítá i s vytvořením

Zpravodaj

Občanského sdružení ROSA

02/2007

spolupracujícího týmu novinářů tiskovin a časopisů jednotlivých městských částí. Tyto noviny jsou bezplatně distribuovány prakticky všem obyvatelům hlavního města Prahy. To je důležitý moment právě z pohledu prevence, protože násilní partneři se snaží především oběti násilí izolovat od informací a pomáhajících organizací a chtějí mít kontrolu i nad tím, jaké informace oběť má.

Lektorská činnost strážníků Útvaru prevence Městské policie hl. m. Prahy je dlouhodobě zaměřena i na šíření osvěty mezi širokou veřejnost v takové formě, aby každý byl schopen rozpoznat, kdy je pácháno domácí násilí. Učí je předcházet tomuto násilí a umět se proti němu bránit. Zde se zaměřují na všechny věkové kategorie od dětí, teenagerů, kteří vstupují do prvních partnerských vztahů, přes rodiče těchto dětí až po seniory, kteří tvoří zvláštní cílovou skupinu. Tento ucelený informační systém realizovaný Útvarem prevence Městské policie hl. m. Prahy, který je zaměřený na všechny věkové kategorie, doplňuje informační systém pro ty, kteří se již obětmi domácího násilí staly.

Zpracovaný systém přednášek oslovuje již děti mateřských škol, kdy jsou jim vysvětlovány základy bezpečného chování. Navazující programy, určené pro první i druhý stupeň základních škol, seznamují žáky s tím, jak reagovat na násilí v rodině nebo ve škole. Děti si osvojují základní reakce na vzniklé násilné situace, vytváří si vlastní bezpečnostní plán. Učí se násilí rozpoznávat a zejména násilným situacím předcházet.

Součástí systému přednášek prováděných strážníky Útvaru prevence Městské policie hl.m.

Prahy jsou programy určené pro střední školy. Jsou zaměřené zejména na otázky právního vědomí a uvědomění si nebezpečnosti sociálně patologických jevů ve společnosti. Tato cílová skupina, která vstupuje do prvních partnerských vztahů, je upozorňována na to, jaké vztahy jsou zdravé a co už je naopak projevem násilí.

Preventivní činnost u poslední skupiny – seniorů zahrnuje zejména organizování besed s tematikou bezpečného chování a poradenství o ochraně osobního bezpečí a majetku. Touto osvětou prováděnou především v klubech a domech seniorů předávají strážníci MP Praha informace, jak se nestat obětí domácího násilí, jak násilí rozpoznat a jak se proti němu bránit.

Ing. Petr Řádek

Útvar prevence, Městská policie Praha

Domácí násilí, Praha, rok 2007

Domácí násilí je trestným činem od roku 2004. Od 1. ledna 2007 má policie pravomoc vykázat násilného partnera na 10 dní ze společného obydlí. Přesto je domácí násilí stále veřejností ale leckdy i státními organizacemi bagatelizováno. Nejen, že samy oběti nahlásí na policii jen nepatrný zlomek činů domácího násilí. Ale i pokud oběť nalezne odhodlání násilí zveřejnit a nahlásit na policii, nebývá vždy vyhodnocen jako trestný čin – pouze jako přestupek. Navíc, v období, kdy oběť násilí zveřejní a pachatel je vykázán, narůstá nebezpečí napadení. Násilí se po oznámení stupňuje. Východiskem pro oběti je vyhledat pomoc ve specializovaném centru pomáhajícím ženám – obětem domácího násilí,

Zpravodaj

Občanského sdružení ROSA

02/2007

kde jí poskytnou nejen konzultace, ale především jí pomohou vypracovat bezpečnostní plán, který minimalizuje riziko napadení násilným partnerem. Pro řadu žen je v takové situaci často východiskem skrýt se v utajeném azylovém domě.

- Mnoho obětí domácího násilí je viktimizováno a nedostane adekvátní pomoc.
- Děti které byly svědky násilí svých otců vůči matce, jsou nuceny, aby se s otci stýkaly.
- Řada institucí neví, jak jednat s oběťmi násilí, kam je poslat, jak jim pomoci.

Souhrnné statistiky domácího násilí neexistují. Přesto je možné si udělat obrázek z následujících údajů. Za prvních devět měsíců roku 2007 Praha eviduje:

- Trestný čin: vražda motivovaná osobními vztahy: pachatelé 18 mužů a 4 ženy
- Trestný čin podle §215a Týrání osoby blízké, žijící ve společném obydlí: pachatelé 42 mužů a 1 žena
- Vykázání: 50 případů

Za stejné období přišlo do Informačního a poradenského centra ROSA 172 nových klientek, kterým bylo poskytnuto 1169 konzultací.

Zdena Prokopová

USA a Kanada : přítomnost dětí u domácího násilí je trestný čin

Ve Spojených státech a Kanadě je domácí násilí trestný čin. Policie tu prochází specializovaným výcvikem, stejně tak i justice, díky změnám v legislativě mají soudci větší

možnosti v ochraně obětí násilí. Trestní právo a odborníci se tak nyní mohou více soustředit na potřeby dětí, které jsou vystaveny domácímu násilí. Například některé jurisdikce v USA považují už jen přítomnost dítěte u domácího násilí za samostatný trestný čin. V ostatních státech může být vystavení dítěte takovým situacím impulsem k intervenci sociálního systému ve prospěch dítěte.

To, že domácí násilí je dnes vnímáno jako trestný čin, se posouvá i do rodinného práva v souvislosti s postupy a opatřeními týkajícími se dětí. **Většina amerických států změnila zákony týkající se péče o dítě: soudce musí při určování péče o dítě zvážit, zda docházelo k domácímu násilí, pokud ano, pak násilník nesmí sám nebo ve společné péči o dítě pečovat. Soud rozhoduje, zda rodič, který se dopouští domácího násilí, může mít vůbec pravidelný styk s dítětem bez dohledu.**

I přes změny v legislativě ale personál azylových domů pro oběti násilí zaznamenává případy, kdy jsou ženy, oběti domácího násilí, které si zachránily život útekem do azylového domu, sekundárně viktimizovány. Tyto ženy jsou ohroženy, pokud musí předávat dítě násilnému partnerovi: styk dětí s násilníkem mu poskytuje pravidelnou příležitost pokračovat v ohrožování oběti, výhrůžkách, v udržování moci a kontroly nad bývalou partnerkou.

I ve Spojených státech je obecně přijímána praxe hovořící o stoupající roli otců, upřednostňující střídavou péči a podíl na rodičovských právech, zdůrazňující mediaci, vyřešení sporu a sestavení charakteristiky „přátelských rodičů“. Zejména konstrukce

Zpravodaj

Občanského sdružení ROSA

02/2007

„přátelských rodičů“ je široce používaná soudci, zákonnými zástupci, mediátory, a znalci. Jsou odměňováni ti rodiče, kteří rádi podporují kontakt a pozitivní vztah dítěte s druhým rodičem. Oběť, která se pokouší omezit kontakt s násilníkem, může být v případech domácího násilí domněle nesnášenlivá a nepřátelská, a může být potrestána za svá tvrzení a přehnanou opatrnost.

Omyl č.1: Domácí násilí končí s odchodem ženy od násilníka.

Realita: Týrané ženy běžně čelí nebezpečí i po odchodu od násilného partnera.

Mnoho laiků se domnívá, že domácí násilí končí, když oběť definitivně opustí svého partnera. Ve skutečnosti může být odchod pro pachatele signálem k eskalaci násilného chování a pokusům o udržení kontroly či v potrestání partnerky za to, že ho opustila. Souhlasně 24 % obětí domácího násilí (Statistics Canada, 2001) odpovědělo, že násilí bylo mnohem závažnější po jejich odchodu, 39 % obětí uvedlo, že násilí začalo až po odchodu od partnera. V této době se fyzické násilí, slídění a obtěžování může významně stupňovat (Statistics Canada, 2001).

Jsou-li přítomny děti, kontrola nebo obtěžování bývalým partnerem je u mužů běžnou strategií (Scott, Crooks, Francis and Kelly, 2002). Často používanou zbraní násilníků jsou výhrůžky, že matky děti nedostanou do péče. Jde o snahu zvýšit moc a kontrolu nad obětí po rozvodu. Uvedená studie zmiňuje skupinu otců, vystupující v případech procesů, kde se rozhoduje o péči o děti.

Přestože otec je ve výchově důležitý a rodiče po rozvodu by měli mít stejná práva, je nutné

násilníky od „nenásilných otců“ rozlišovat. Výzkum ukázal, že násilní partneři si v porovnání s nenásilnými otci častěji žádají o střídavou péči a o svěřeni dítěte do péče (Zorza, 1996). Získání dítěte do péče může být prostředkem, jak získá násilník svoji bývalou partnerku zpět. Střídavá péče tak umožňuje další týrání. V další studii 25% žen uvedlo, že v průběhu střídavé péče byly ohroženy na životech (Leighton, 1989).

Výzkum London Family Court Clinic, Kanada : Většina žen má zkušenosti s pokračujícím násilím i po odchodu od násilného partnera. Většina žen odpověděla, že je jejich partneři ohrožovali, často šlo o možné fyzické ublížení či získání dětí do péče. Velké procento žen také popsalo různé typy finančního násilí včetně totálního finančního zničení ženy (61%). Ženy měly zkušenosti i s konflikty ohledně péče o děti a kontaktu dětí s otcem. Někteří násilníci, kteří byli osloveni, měli o děti velmi malý zájem v průběhu manželství a takticky žádali o svěřeni dětí do péče, aby měli kontrolu na svou bývalou partnerkou. Jedna z dotazovaných si vzpomněla, že jí partner vyhrožoval slovy: „Teď ti seberu, co je ti nejdražší.“

Mnoho žen uvedlo, že děti byly otcem využívány k pokračování násilí. V mnoha případech, kde bývalý partner získal děti do péče, byly děti svodidlem jeho vzteku (78 %). Šlo i o ponižování, povzbuzování dětí, aby žily s otcem a navádění dětí k výrobě falešných důkazů týrání jejich matkami. Zbytek žen 22 % sdělilo, že během výměny dětí docházelo k verbální agresi, obtěžování a pronásledování bývalým partnerem.

Důsledek: Je naprosto zřejmé, že týrané ženy potřebují bezpečnostní plán i po odchodu od

Zpravodaj

Občanského sdružení ROSA

02/2007

partnera. Do budoucna je nutné, aby soudy a instituce s nimi spolupracující posuzovaly případy s podezřením na domácí násilí případ od případu: a to jde-li o získání dítěte do péče, střídavou péči či předávání dětí k návštěvám u druhého z rodičů. Jen tak mohou být oběti násilí chráněny před pokračujícím týráním. Toto stanovisko je ale bohužel v rozporu se všeobecně panující představou, že všechny děti potřebují častý kontakt s oběma rodiči i po rozchodu.

Omyl č. 2: Jestliže děti nejsou týrány přímo, vystavením násilí nejsou poškozovány.

Realita: Děti vystavené domácímu násilí mohou trpět vážnými problémy s chováním a emočními problémy souvisejících s jejich traumatickým zážitkem.

Výzkum u dětí, které byly vystaveny domácímu násilí, u nich prokázal vyšší míru negativních následků (Wolfe, Crooks, Lee, McIntyre-Smith, Jaffe, 2003). Děti vystavené domácímu násilí mohou vykazovat podobné příznaky, problémy s chováním a emoční problémy, jako děti, které byly přímými oběťmi fyzického či sexuálního týráním (Jaffe, Wolfe, Wilson, 1990). Dodatečně se mohou vedle emočních či výchovných problémů objevit různé symptomy traumatu, včetně nočních děsů, flashbacků, depresí a regrese (Graham-Bermann and Levendosky, 1998). Dále byly zjištěny obtíže včetně sociálních a školních problémů (Moore, Pepler, Mae, Kates, 1989).

Domácí násilí má nepříznivé následky na dětech všech věkových kategorií. Vliv násilného prostředí na velmi malé dítě zapříčiňuje stálé negativní změny v dětském mozku či centrální

nervové soustavě. Dále se vytváří predispozice k osobitému více impulsivnímu, reaktivnímu a násilnému chování (Perry, 1995). Nepříznivé následky vystavení násilí u malých dětí nejdou skrývat. U adolescentů je jejich vystavení domácímu násilí spojeno se závislostí na drogách, alkoholu, chozením za školu, násilnými partnerskými vztahy či problémy s policií (Buel, 2002). Svědectví domácího násilí v dětství je též spojováno se závažnými problémy v dospělosti se sociální interakcí. (Henning, Leitenber, Coffey, Turner, Bennett, 1996).

Výzkum London Family Court Clinic, Kanada: Celých 91% dětí bylo svědky domácího násilí, tam kde k němu dochází. Toto vystavení dětí násilí mělo více podob včetně přímé účasti u týráním matky, děti slyšely křik či viděly důsledky (matčina zranění, emoční stav). Okamžité reakce dětí se různí: řev (63%), volání někoho na pomoc (19%) nebo byly též týrány (29%). V některých případech (42%) byly děti přímo ohroženy, ale nehrozilo jim fyzické napadení. V ostatních případech, byly zraněny, buď přímo a úmyslně (27%) nebo nepřímo a náhodně (45%). U poloviny rodin byly děti oběťmi fyzického násilí v případech zcela nesouvisejících s týráním matky. Tato skutečnost je v souladu s odhady z odborné literatury (Edleson, 1999).

Vystavení násilí má vliv i na chování dětí. Zásadní výchovné problémy související s agresí (35 %) nebo úzkostí a depresí (21 %) jsou běžné. U jedné třetiny dětí se objevila zásadní porucha spojená s pozorností a hyperaktivitou. Důležitým zjištěním je skutečnost, že děti, které o svém svědectví domácího násilí mluvily, měly méně problémů se vyrovnat se vším oproti těm, které o

Zpravodaj

Občanského sdružení ROSA

02/2007

celé záležitosti mlčely. Schopnost vyrovnání se dětí se skutečností byla spojována s podstatou jejich vztahu s otcem. Mnoho dětí se svého otce bojí a u mnohých dětí byly pozorovány úzkostné a depresivní symptomy. Kanadská studie uvádí, že čím déle děti, které jsou svědky násilí, nevidí svého otce, tím více pokročí ve vyrovnání se s prožitými zkušenostmi. Toto zjištění je v rozporu s hlavním směrem v současné rozvodové praxi, která podporuje pozitivní vztah s oběma rodiči s tím, že se tak s rozchodem rodičů dítě lépe vyrovná.

Důsledek: Klasický je soudní systém spojován s potřebami dětí fyzicky či sexuálně zneužívanými dospělými lidmi. Vystavení domácímu násilí není věnována pozornost. Všechny výzkumy týkající se efektů prožitého násilí na děti ale potvrzují, že tyto děti potřebují komplexní pomoc, aby se mohly vyrovnat se svými traumaty.

Zpracovala: Zuzana Ilečková, DiS.

Pramen: Jaffe, P.G, Crooks, C., Poisson, S.: Common Misconceptions in Addressing Domestic Violence in Child Custody Disputes, *Juvenile and Family Court Journal*, Fall 2003, pg. 57-67

Stalking - Pronásledování

Pronásledování lze obecně definovat jako obtěžující a zastrašující chování, které může mít podobu vyhrožování, pozorování, sledování, docházení do místa bydliště či pracoviště oběti, opakovaných obtěžujících telefonátů či sms zpráv, zanechávání psaných zpráv, předmětů nebo ničení osobního vlastnictví, přičemž toto chování vyvolává u oběti strach (Tjaden &

Thoennes, 2000). Pronásledování bývá často doprovázeno výhrůžkami či vlastním fyzickým násilím a může mít pro oběť závažné psychické i zdravotní důsledky.

Douglas a Dutton ve své práci z roku 2001 porovnávali výsledky 22 studií zaměřených na problematiku pronásledování. Zjistili, že fyzickým násilím vyhrožuje v průměru 50% těch, kteří se dopouštějí pronásledování a 30% - 40% pachatelů se fyzického násilí vůči oběti skutečně dopustí.

V České republice zatím nebyl proveden reprezentativní výzkum prevalence pronásledování v populaci. Proto zde v krátkosti zmíníme alespoň některé ze zahraničních studií.

Studie z roku 1998 (Tjaden & Thoennes) provedená ve Spojených státech amerických ukazuje, že:

- Každá 12. žena a každý 45. muž se v průběhu svého života stane obětí pronásledování.
- 77 % žen, obětí pronásledování a 64 % mužů, obětí pronásledování zná pachatele/ku.
- 87 % pachatelů pronásledování jsou muži .
- 59 % žen a 30 % mužů je pronásledováno bývalým partnerem/kou.
- 81 % žen, které jsou pronásledovány současným nebo bývalým partnerem je tímto partnerem fyzicky napadeno.
- 31 % žen, které jsou pronásledovány současným nebo bývalým partnerem je tímto partnerem napadeno sexuálně .
- V průměru trvá pronásledování 1,8 roku, je-li pachatelem bývalý partner/ka, narůstá průměrná doba pronásledování na 2,2 roku .

Zpravodaj

Občanského sdružení ROSA

02/2007

Podle výzkumu National Violence Against Women Survey se stalo obětí pronásledování v USA 4,8 % žen a 0,6 % mužů. Ve výzkumu byla použita definice pronásledování, podle které musely oběti prožívat ve spojitosti s pronásledováním vysokou míru strachu (Tjaden & Thoennes, 2000).

Ministerstvo spravedlnosti USA provedlo studii, ve které bylo telefonicky osloveno 8 000 žen a 8 000 mužů. Výsledky průzkumu ukázaly, že u 59 % žen a 32 % mužů – obětí pronásledování se tohoto chování dopouštěl bývalý partner / bývalá partnerka.

V roce 1999 vznikla studie, která se zabývala souvislostmi mezi pronásledováním a vraždami či pokusy o vraždu, které byly spáchány (bývalými) partnery. Cílem studie bylo popsat výskyt, frekvenci a typ pronásledování, které se vyskytlo v době 12 měsíců před vraždou nebo pokusem o vraždu. Bylo zkoumáno 141 případů vražd a 65 případů pokusů o vraždu, přičemž se ukázalo, že v 76 % případů vražd a 85 % případů pokusů o vraždu byla oběť v posledních 12 měsících vystavena pronásledování ze strany pachatele. V případech vražd bylo 67 % zabitých žen a 71 % žen, které pokus o vraždu přežily, zároveň obětí partnerského násilí v době trvání vztahu. Celkem 54 % žen, které byly svými (bývalými) partnery zabity, oznámilo pronásledování na policii. Studie poukazuje na statisticky signifikantní vztah mezi partnerským násilím, pronásledováním a vážným ohrožením životů obětí, které může končit pokusem o vraždu nebo dokonanou vraždou. Pronásledování je ve spojení s předcházejícím násilím ve vztahu podle autorů studie spojeno s vysokým rizikem zabití oběti a proto musí být

vnímáno jako závažný rizikový faktor. Proto by identifikaci pronásledování měla být věnována zvýšená pozornost a na zvýšené nebezpečí by měla být upozorněna i oběť (McFarlane et al., 1999).

Největší skupinu obětí pronásledování tvoří bývalé partnerky/bývalí partneři (Meloy, 1998). To poukazuje na spojitost problematiky partnerského násilí a pronásledování a potvrzuje hypotézu, že násilí nekončí ukončením vztahu a odchodem oběti, protože si pachatel chce udržet nad obětí svou kontrolu a moc. Kromě bývalých partnerek/partnerů se nejčastěji stávají oběťmi pronásledování přátelé a známí pachatelů, členové rodiny nebo kolegové ze zaměstnání (Meloy, 1998). Pronásledování může trvat několik měsíců až let.

V České republice se problematika pronásledování prozatím dostává do povědomí veřejnosti jen pomalu, nejčastěji prostřednictvím médií, které čas od času informují o jednotlivých případech (zejména pokud skončí smrtí oběti). Na ochranu obětí pronásledování prozatím nepamatuje ani česká legislativa. Pro oběti pronásledování je obvykle obtížné dokazovat opakované kontaktování, nadávky či zastrašování. Opakované útoky, zastrašování, které svou podstatou spadají do definice pronásledování jsou u nás obvykle řešeny pouze v rámci přestupkového řízení. Jednotlivé přestupky se ovšem „nesčítají“, na straně pachatele nehrozí za jeho chování závažnější postih a na straně oběti chybí účinná ochrana.

V zahraničí je ochrana obětí pronásledování obvykle zajišťována zejména prostřednictvím opatření, která stanovují zákaz kontaktování

Zpravodaj

Občanského sdružení ROSA

02/2007

(osobního, telefonického či písemného) nebo přiblížení se k ohrožené osobě, tzv. protective orders. V USA řeší problematiku pronásledování specifickou právní úpravou téměř všechny státy. Definice pronásledování je obvykle stanovena v trestním zákoně a oběť může o vydání tzv. ochranných opatření ve většině případů požádat přímo soud. Maximální délka trvání takovýchto opatření se liší stát od státu, např. v Montaně může být i trvalého rázu. O vydání ochranného opatření může požádat osoba ohrožená, v případě nezletilých jejich zákonný zástupce. Dojde-li k porušení zákazu kontaktování nebo přiblížení, hrozí pachateli tresty od peněžitých pokut až po nepodmíněné tresty. V některých zemích je možné pachatelům soudně nařídít také účast v programech pro pachatele.

V případech partnerského násilí, které, jak již bylo zmíněno dříve, často přechází po odchodu oběti v pronásledování, využívají pachatelé jako prostředek ke kontaktování oběti společné děti. Z praxe center pro oběti domácího násilí vyplývá, že jednou z taktik pachatelů pro udržení kontroly na oběti bývá např. zakoupení mobilního telefonu, který dají dětem s tím, že vyžadují neomezenou možnost dítěti volat. Ve většině případů se brzy ukáže, že cílem hovorů není vlastní kontakt s dítětem, ale zjišťování toho, kde se dítě s matkou právě nachází, co dělají, kdo je tam s nimi apod., tedy udržování kontroly nad životem oběti. V těchto případech by měly existovat opatření, které by omezovaly možnosti pachatele dále kontrolovat a kontaktovat oběť. Zdůrazňujeme, že záměrem není přerušení nebo zamezení kontaktu dítěte s rodičem, ale zajištění bezpečí pro oběť a nezletilé děti a zastavení

pronásledování. Jedním ze základních doporučení pro zastavení pronásledování je totiž přerušení veškerých kontaktů s pachatelem, což je v případě, kdy mají oběť a pachatel společné děti, o to obtížnější.

PhDr. Branislava Marvánová Vargová

Použitá literatura:

Douglas, K. S. & Dutton, D. G. 2001. Assessing the Link Between Stalking and Domestic Violence. *Aggression and Violent Behavior*, 6, 519-546.

McFarlane, J. M., Campbell, J. C., Wilt, S., Sachs, C. J., Ulrich, Y. & Xu, X. 1999. Stalking and Intimate Partner Femicide. *Homicide Studies*, 3, 300-316.

Meloy, J. R. 1998. The Psychology of Stalking. In: *The Psychology of Stalking: Clinical and Forensic Perspectives* (Ed. by Meloy, J. R.), pp. 1-23. Toronto: Academic Press.

Tjaden, P. & Thoennes, N. 1998. Prevalence, Incidence, and Consequences of Violence against Women: Findings from the National Violence against Women Survey. Research in Brief [Electronic Version]. (Ed. by National Institute of Justice and the Centers for Disease Control and Prevention), pp. 18. Department of Justice, Washington, DC. National Institute of Justice and the Centers for Disease Control and Prevention.

Tjaden, P. & Thoennes, N. 2000. Extent, Nature, and Consequences of Intimate Partner Violence: Findings from the National Violence Against Women Survey [Electronic Version]. (Ed. by National Institute of Justice and the Centers for Disease Control and Prevention), pp. 62. Department of Justice, Washington, DC. National Institute of Justice and the Centers for Disease Control and Prevention.

Říjen je v USA měsícem boje proti domácímu násilí

Říjen je v USA již pravidelně měsícem informovanosti o problematice domácího násilí. Kongres Spojených států amerických přijal v roce 1989 zákon, kterým oficiálně ustanovil říjen měsícem informovanosti o problematice domácího násilí. Hlavním záměrem tohoto kroku bylo propojit úsilí aktivistů, pracovníků

Zpravodaj

Občanského sdružení ROSA

02/2007

pomáhajících profesí a neziskových organizací ze všech členských států USA, které se snaží o ukončení a prevenci násilí páchaného na ženách a jejich dětech a šíření informovanosti o nepřijatelnosti tohoto jevu mezi nejširší veřejností. Brzy se aktivity pořádané v rámci tohoto projektu rozšířily z jednoho dne na celý týden, v jehož průběhu probíhá řada kampaní a informačních aktivit na lokální, státní i federální úrovni.

Společným cílem nejrůznějších aktivit bylo a je připomenout si smrt těch žen, které v důsledku domácího násilí zemřely, podpořit ty, které přežily a spojit úsilí všech, kteří usilují o zastavení násilí na ženách.

V roce 1987 bylo v rámci měsíce informovanosti o domácím násilí iniciováno založené první národní bezplatné linky pro oběti domácího násilí.

Mezi aktivity, které v rámci tohoto měsíce probíhají, patří např. fialový čtvrtek, kdy lidé vyjadřují svůj odmítavý postoj k domácímu násilí fialovým oblečením a doplňky a zakoupením fialové stužky mohou podpořit organizace poskytující pomoc obětem domácího násilí.

PhDr. Branislava Marvánová Vargová

Akce Tiché svědkyně: příběhy žen zavražděných jejich partnery

Akce Tiché svědkyně – každý rok v listopadu připomíná ženy, jejichž život byl násilně ukončen jejich partnerem v důsledku domácího násilí.

25. listopad je již od 80. let 20. století připomínán po celém světě jako Mezinárodní den proti násilí na ženách. Oběti domácího násilí, které zemřely rukou svého partnera či manžela jsou každoročně připomínány akcí Tiché svědkyně, která od roku 2003 probíhá pod koordinací organizace ROSA také v České republice.

Červené siluety žen, vypovídají o skutečných příbězích žen, které byly zavražděny rukou svého nejbližšího – manžela, partnera, druha. Projekt Tiché svědkyně má nejen varovat před tragickými konci neřešeného domácího násilí ale i apelovat: aby nedocházelo ke zbytečným vraždám žen, matek, dcer.

Červené siluety žen byly vystaveny v roce 2003 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, v roce 2004 v Bawag Bank na Václavském náměstí v Praze, v roce 2005 a 2006 na Jungmannově náměstí a v roce 2007 zamířily opět na půdu Sněmovny. Foto: ROSA

Celý projekt Tiché svědkyně (Silent Witness) původně vznikl v roce 1990 v Minnesotě z iniciativy umělkyně, které se nechtěly smířit s narůstajícím počtem zavražděných žen svými partnery. Chtěly upozornit na problematiku domácího násilí a připomenout životy 26 žen,

Zpravodaj

Občanského sdružení ROSA

02/2007

kteřé byly zabity svými partnery. Autorky tyto postavy žen pojmenovaly jako Tiché svědkyně. Poprvé se v roce 1991 sešlo v Minnesotě více než 500 žen, které se vydaly s postavami Tichých svědkyň do State Capitol. V roce 1997 bylo do projektu zapojeno již 46 států USA. Od té doby se každoročně připomínají těmito výstavami, či pochody se siluetami červených soch - zabitě ženy, které přišly o svůj život v důsledku domácího násilí. Smyslem této iniciativy je dosáhnout do roku 2010 toho, aby žádná žena v důsledku domácího násilí nepřišla o život.

K projektu se přidalo dalších 20 zemí. Česká republika se v roce 2003 stala 21. zemí na světě, zapojenou do projektu, který odkrývá osudy žen zabitých v důsledku domácího násilí. Smyslem této akce je, abychom nezapomněli na zabitě ženy, které přišly o svůj život v důsledku domácího násilí, a aby smrt těchto žen vedla k větší citlivosti vůči domácímu násilí a k zavedení opatření chránící oběti.

Odhaduje se, že v zemích původní členské "patnáctky" Evropské unie zemře každý rok na následky násilí, kterého se na nich dopustili jejich partneři, 700 - 900 žen. V důsledku domácího násilí umírají ženy i v České republice, přesné statistiky ale neexistují. Podle údajů MV ČR umírá každý rok v důsledku vražd motivovaných osobními vztahy v ČR až sto žen. Za prvních devět měsíců roku 2007 Policie ČR vyšetřovala 83 vražd motivovaných osobními vztahy. Stiháno je 85 osob, z toho 16 žen. Tato čísla ale neudávají počet vražd v důsledku domácího násilí.

I když se mnohé v naší společnosti a legislativě změnilo, nestačí to. V červnu 2004

vstoupila v platnost novela trestního zákona, §215 a, určující jako trestný čin týrání osoby blízké žijící ve společném obydlí. K 1. lednu 2007 vstoupil v platnost zákon č. 135/2006 Sb., který umožnil vykázání pachatele domácího násilí. Přesto jsou to ale zatím stále ženy, kdo musí opouštět domov, pokud dochází k násilí, aby si zachránily život a ochránily děti. Řada činů není vyšetřována podle §215a trestního zákona jako domácí násilí. Násilí je stále zlehčováno a označováno jako domácí potyčky.

-mh-

Bezpečí našly až v azylovém domě

Paní Jitka snášela trpělivě dlouho a opakovaně urážky manžela, nechala si líbit nekonečné ponižování, nadávky, nikomu neřekla, že sem tam padne i facka. Vždyť hned druhý den ráno se manžel omluvil, někdy přinesl i květinu. Jenže měsíce ubíhaly, útoky sílily a podlitiny již nešlo schovávat pod oblečením a make-upem. Došlo k hrubým útokům. Manžel jí škrtil, topil, mlátil hlavou o zeď. Naposledy to odnesla i jejich malá dcerka Kateřina. Tehdy Jitka sebrala odvalu a zavolala na SOS krizovou linku o.s. ROSA pro oběti domácího násilí. Obě i s Kačenkou našly pomoc v azylovém domě, který ROSA provozuje na utajeném místě v Praze a slouží pro ženy ze všech městských částí hlavního města. Jitka tak možná zachránila život oběma.

Zastavit násilí a zachránit si život, i když už je možné od letošního roku vykázat pachatele násilí až na deset dní z bytu, stále často znamená, že z domova odchází žena s dětmi. „Právě v době oznámení násilí a snahy opustit násilného partnera, násilí může nebezpečně eskalovat.

Zpravodaj

Občanského sdružení ROSA

02/2007

Bezpečí obětí je proto na prvním místě,“ říká vedoucí azylového domu ROSA Zdena Prokopová. *„Ženy s dětmi mohou být dočasně ubytovány v řadě ubytoven a azylových zařízení, často jim tu ale nabízejí jen ubytování, bez další pomoci, kterou oběti násilí potřebují. Oběti domácího násilí potřebují specializovanou pomoc. V azylovém domě ROSA ženám poskytujeme nejen ubytování, ale se ženou tu pracuje tým socioterapeutek, sociální pracovnice, psychologka, právnička. Každé ženě je ještě před příchodem vypracován individuální bezpečnostní plán, tak aby se minimalizovalo riziko napadení násilným partnerem.“* Navíc adresa azylového domu je utajena – a to i pro policii a sociální oddělení. Vždy se udává jen kontaktní adresa na centrum ROSY v Podolské ulici.

Ve specializovaném azylovém domě s utajenou adresou se pracuje i s dětmi, které jsou stejně traumatizované jako jejich maminky. Dětem se věnuje dětská psychologka, herní terapeutka, tak aby se snáze vyrovnaly s prožitými traumaty.

„Děti jsou svědky násilí až v 95 procentech případů a to nejen nadávek, ale i brutálních útoků na své matky, často se stávají i oběťmi násilí, pokud se připlou do násilného konfliktu. Tyto děti jsou vážně ohroženy posttraumatickými stresovými poruchami,“ říká psychologka Branislava Marvánová-Vargová. Navíc je poznamenává zkušenost s násilím i do budoucna: převážně chlapci se mohou začít chovat v budoucnu také násilně a dívky mají tendenci přebírat chování obětí, řešení problémů násilím jim přijde normální.

- **Azylové ubytování ROSA s utajenou adresou pomohlo od roku 1998 do konce září 2007 celkem 138 ženám a 148 dětem ze všech městských částí Prahy.** -mh-

Dovolali jste se na krizovou linku ROSA

„Dobrý den, dovolali jste se na Linku SOS – ROSA 602 246 102,“ oznamuje do telefonu již devátým rokem socioterapeutka Zdena Prokopová. Na SOS linku ROSA volá muž ze

Středočeského kraje, potřebuje pomoc pro svou příbuznou. Paní byla svým nynějším partnerem napadena, bil ji a škrtil. Mamince šel na pomoc její 12 letý syn, kterého ale muž taky napadl a uhodil. Chlapec před ním utekl do komory, ale agresivní muž rozkopal dveře až je vyvrátil, tam byl schoulený chlapec, kterého ale matka vytáhla ven a utekl. Mezitím sousedé zavolali Policii, která muže odvedla k výslechu. Paní se synem po tomto incidentu utekli ke své matce. Volající muž neví, co nyní mají dělat?

- žena by se měla nechat ošetřit, a vzít i na vyšetření svého syna, o zranění ženy i syna by měl být vyhotovený záznam
- podat na muže trestní oznámení
- sdělit OSPODU, že byl chlapec napaden, a čeho byl svědkem
- domácí násilí je již trestným činem, možnost vykazání, žena by se ale neměla vracet domů, pokud muž nebude vykazán, můžeme ji okamžitě přijmout i se synem v našem azylovém domě s utajenou adresou

Zpravodaj

Občanského sdružení ROSA

02/2007

Projekt: Pomoc dětem v azylovém domě

Děti, které přicházejí se svými matkami, oběťmi domácího násilí, od utajeného azylového domu, se ocitají ne svoji vinou v cizím prostředí, bez kamarádů a zázemí, které měly doma vybudované. Z důvodů bezpečí svého i svých matek, které jsou ohroženy násilným partnerem, jsou izolované od svých kamarádů, často musí měnit školu, opouštějí dosavadní kroužky, kamarády. Navíc jsou až v 95 procentech svědky násilí mezi rodiči a ve 40 procentech i jeho oběťmi, což s sebou nese riziko psychických, emočních, sociálních a zdravotních problémů.

Tyto děti prožívají strach, bezmoc, pocity odloučení, hněvu a neví, jak se s nimi vyrovnat. Nacházejí se v psychické krizi stejně jako jejich matky, často oběti dlouhodobého a velmi vážného násilí. Tyto děti potřebují odbornou pomoc, která by jim pomohla vyrovnat se s prožitými traumaty. Pro tyto děti budujeme v azylovém domě ROSA s utajenou adresou přátelské prostředí s odborným zázemím.

Cílem je posílit pomoc dětem formou herní terapie, odpočinkových aktivit, individuální i skupinové terapie, tak aby se děti mohly lépe vyrovnat s prožitým násilím, snížit napětí z pobytu v azylovém zařízení, pomoci eliminovat výchovné problémy a možné opakování násilných vzorců chování. Z tohoto důvodu je nutné, aby terapeutky pracovaly jak s dětmi, tak i s jejich matkami, které je nutné naučit, jak mají se svými dětmi mají komunikovat.

Projekt občanského sdružení ROSA Pomoc dětem v utajeném azylovém domě byl vybrán v grantovém řízení Nadace O2 pro rok 2007.

Nadace O2 projekt podpořila částkou 250 000,- Kč. Tyto prostředky budou čerpány do 31.12.2008.

Občanské sdružení ROSA tak navazuje na projekt z roku 2004, kdy byla v ČR vytvořena v azylovém domě poprvé specializovaná skupina pro práci s dětmi, které byly svědky násilí. V letech 2006 a 2007 pokračovala pomoc formou individuální terapie, díky podpoře společností ČSOB, EGAP, IWAP, ALGIDA a ATEL byla adaptována dětská studovna, herna, společenská místnost včetně potřeb na malování, knih, pohádek, filmů, her a hraček, tak, aby azylový dům byl pro děti příjemným dočasným domovem, než se jim a jejich maminkám podaří začít nový život bez násilí.

-mh-

Občanské sdružení ROSA v číslech

Občanské sdružení ROSA má za sebou již čtrnáct let působení v oblasti pomoci ženám – obětem domácího násilí a devět let fungování Informačního a poradenského centra v Podolské ulici v Praze 4, SOS krizové linky i azylového domu s utajenou adresou pro ženy, oběti domácího násilí a jejich děti. ROSA pomohla za 10 let existence centra více než 10 tisícům žen formou konzultací, telefonické krizové pomoci a ubytování v azylovém domě. Azylové ubytování ROSA s utajenou adresou pomohlo od roku 1998 do konce září 2007 celkem 138 ženám a 148 dětem. Za stejné období se na Informační a poradenské centrum ROSA obrátilo 1441 nových klientek, kterým bylo poskytnuto 5102 konzultací a dalším ženám bylo poskytnuto 8915 telefonických krizových intervencí.

Zpravodaj

Občanského sdružení ROSA

02/2007

Nabídka služeb o.s. ROSA

ROSA – centrum pro týrané a osamělé ženy, poskytuje ženám – obětem domácího násilí a jejich dětem tyto služby:

➤ Informační a poradenské centrum ROSA pro ženy - oběti domácího násilí

V centru ROSA poskytujeme ženám dlouhodobé bezplatné sociálně-právní a psychosociální poradenství, podpůrné terapeutické skupiny. Je zajištěna případně i pomoc psychiatricky, právnický a dětské psychologů pro děti, které jsou svědky domácího násilí.

➤ Azylový dům ROSA s utajenou adresou

Na činnost Informačního a poradenského centra ROSA navazuje azylový dům a byty s utajenou adresou. V našich azylových zařízeních se ženám dostane nejen bezpečí a ubytování, ale ženy zde mají zajištěnou i specializovanou komplexní psychosociální pomoc.

➤ Telefonická krizová pomoc:

SOS linka: **602 246 102**, pevná linka **241432466**, internetová poradna: **poradna@rosa-os.cz**
Smyslem linky je zajištění okamžité pomoci ženám – obětem domácího násilí formou krizové intervence, specializované konzultace, sestavení bezpečnostního plánu, informace, kam se může žena ve svém regionu obrátit o pomoc.

Důležité informace najdou oběti domácího násilí, pomáhající profese, děti - svědci násilí, teenageři, studenti na webových stránkách www.rosa-os.cz a www.stopnasili.cz.

Zpravodaj občanského sdružení ROSA 2/2007 vydává: o.s. ROSA – centrum pro týrané a osamělé ženy, listopad 2007.
Redakční rada: Mgr. Martina Hronová, Marie Vavroňová, Zdena Prokopová, PhDr. Jiří Vavroň
registrační číslo MK ČR E 17697

ROSA děkuje za podporu

ROSA v roce 2007 podporují:

Dotací: MPSV, Magistrát hl.m. Prahy, **Granty:** Magistrát hl.m., Diplomatic Ladies Association, IWAP, Nadace Vize Dagmar a Václava Havlových, ESF, **Finančními dary v rámci Corporate social responsibility:** EGAP, ATEL, MAITREA, ALGIDA, **Sponzoring:** ČEPRO, **Materiálními dary:** ALGIDA.

Projekt: Pomoc dětem a ženám v utajeném azylovém domě ROSA v roce 2007 podporují:

atel

EXPERIMENTÁLNÍ GARANČNÍ A
EKUIŠTIVACÍ SPOLEČNOST, s.r.o.

Projekt : Finanční řízení o.s. ROSA v roce 2007 – 2008 podporuje

nadace rozvoje
občanské společnosti

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Pokud i Vy máte zájem podpořit občanské sdružení a jeho projekty (Informační centrum, azylové ubytování, SOS linka), děkujeme Vám. Můžete tak učinit na číslo účtu :

0008399319/0800

**ROSA – centrum pro týrané a osamělé ženy
Podolská 242/25, 147 00 Praha 4
Tel. 241432466, SOS linka 602 246 102
e-mail: info@rosa-os.cz, www.rosa-os.cz**